

JANUŠKA GOSTENČNIK

KOSTELSKI GOVOR KRAJA VAS (SLA T416)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.25.2.4](https://doi.org/10.3986/jz.25.2.4)

V prispevku je prikazan krajevni govor Vasi (SLA T416) pri Kostelu predvsem s fonološkega vidika, in sicer na osnovi gradiva, ki ga je zbral Tine Logar leta 1957. Govor Vasi spada v kostelsko narečje dolenjske narečne skupine. Izpostavljeni so nekateri dvojnični odrazi znotraj vokalizma, ki delujejo kot »motnja« v sistemu, vendar so interpretirani kot posledica neidealnega informatorja. Narejena je kratka primerjava s kostelskim govorom Delača (SLA T282).

Ključne besede: dolenjska narečna skupina, kostelsko narečje, Vas, fonološki opis, Slovenski lingvistični atlas (SLA)

The Kostel Local Dialect of Vas: SLA Data Point 416

This article presents the local dialect of Vas (SLA T416) near Kostel mainly from the phonological point of view on the basis of the dialect material, gathered by Tine Logar in the year 1957. Occasional double reflexes in the phonological description of the local dialect are interpreted as a consequence of that one of the Logar's informant was originally from Stružnice and his mother being from Osilnica, a local dialect of the Čabranško (Čabranka) dialect of the Dolenjsko (Lower Carniolan) dialect group. The analysis is supplemented with short comparison with the local dialect of Delač (SLA T282).

Keywords: Lower Carniolan dialect group, Kostel dialect, Vas, phonological description, *Slovenian Linguistic Atlas (SLA)*

1 UVOD

Kostelsko narečje se govori jugovzhodno od Srobotnika ob Kolpi vzdolž levega in desnega brega reke Kolpe, kjer proti severu meji na mešane kočevske govore, na skrajnem vzhodu pa z mešanim govorom Spodnje Bilpe (SLA T284) na južnobelokranjsko narečje. Kostelsko narečje razumemo, kot je predstavljeno v Gostenčnik 2018: 44, to je kot (jugo)vzhodni del »starega« kostelskega narečja.

Med govori, ki so del mreže za Slovenski lingvistični atlas (SLA), so kostelski govori krajev: Vas (SLA T416),¹ Delač (SLA T282)² in Banja Loka (SLA T283).³

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

- 1 Govor Vasi ima številko točke T416 od SLA 2 dalje, pred spremembo številčenja pa je bil v SLA 1 predstavljen skupaj z Delačem kot točka T282.
- 2 Govora Delača in Banje Loke se od govora Vasi razlikujeta v obstoju ponaglasnih dolžin v zlogih, naglašanih po mlajših naglasnih umikih, npr.: Delač *'mazi:nc*, *'kómar* in Banja Loka *'golo:p*, *'koša:r*.
- 3 Zapis za Banjo Loko je za potrebe SLA leta 1983 naredila Milojka Štampfl - Glavič. Fonološki opis govora je objavljen v Gostenčnik 2014: 347–353.

Govor Vasi je za potrebe SLA zapisal Tine Logar leta 1957, govor Delača pa Jože Gregorič leta 1983.⁴

Krajevni govor Vasi znotraj dolgega in kratkega vokalizma izkazuje nekatere dvojnične odraze, ki pa so sistemski in morda odražajo sobivanje dveh sistemov znotraj enega govora. Kljub vsemu prevladujejo kostelske poteze. Le navidezno tako govor Vasi predstavlja prehod med »tipično kostelskimi« govori v smeri proti (jugo)vzhodu in »čabranškimi«⁵ govori v smeri proti zahodu. Ta navidezni »prehod« je interpretiran kot posledica neidealnega informatorja.

2 FONETIČNE ZNAČILNOSTI KOSTELSKEGA GOVORA VASI

Opredeležujoče fonetične lastnosti kostelskih govorov, ki jih znotraj dolenske narečne skupine povezujejo v samostojno enoto, so starejše vokalne in prozodične: monofonški vokalni sistem, v katerem *ě:/e:* izpeljujemo iz dol. **eĭ* < issln. **ě* ('*ce:p*), odraz *o:/ó:* < issln. **ō* ('*mō:č*), široki monofonški refleksi za umično naglašena *e*, *o* (*s'te:gnó*, '*ko:sa*), ohranitev zaokroženega *ü:* < issln. **ū* (*g'lü:x*), odraz *u:* < issln. **ŭ* ('*ču:n*), zgodnje daljšanje issln. kratkih akutiranih nezadnjih besednih zlogov (*s'né:k* in '*b'rè:za*);⁶ starejše soglasniške značilnosti: prehod *-m* > *-n* v končnicah samostalniške besede/v končnici 1. os. ed. sedanjika glagola in nepregibnih besednih vrstah (Dmn. *si'nu:vón*), ohranjanje palatalnega *ĺ* (< issln. **ľ*) za samoglasnikom (*s'te:ĺa*) in sekundarnega *ĺ* (< **-lj-* < **-lbj-*) ('*ze:ĺe*), ohranjanje palatalnega *ň* (< issln. **ň*) v vseh položajih ('*ni:va*, '*č're:šňa*, '*s'kěděn*) ter sekundarnega **ň* (< **-nbj-*) ('*z'na:maňe*), nastop protetičnega *v* pred **u-* ('*vüxu*), protetičnega *j* pred **a-* ('*ja:pnó*), neohranjanje glasu *j* v vzglasju **jb-* ('*izba*); mlajše glasovne značilnosti pa so: izguba tonemskih nasprotij, umik na prednaglasno nadkračino (*s'taza*), umik z zadnjega dolgega in kratkega zloga na predhodni zlog ('*vičir*, '*g'libok*), kratki *a* kot odraz kratkega akutiranega polglasnika v zadnjem ali edinem zlogu ('*pas*), onezvenečenje **v* > *f* pred nezvenečimi nezvočniki ('*ofca*) in v izglasju (*zd'raf*).

Pojavi moderne vokalne redukcije so manj prisotni kot v osrednjih dolenskih ali čabranških govorih in prizadevajo v največji meri issln. **u* (del. na *-l ž. piš'ti:la*, '*b'li:ze*) in **i* (Omn. z '*no'ga:mę*) v vseh nenaglašanih položajih ter nenaaglašeni izglasni **-o/*-o* ('*gərló*, Ted. '*že:mó*). Akanja govor ne pozna (*sto'pa:ló*, '*ja:godá*, '*koš*).

4 Duhovnik Jože Gregorič iz Delača je s pomočjo dialektologinje Sonje Horvat pridobival narečno gradivo za svoj kostelski slovar na območju od Srobotnika proti vzhodu, zbral je torej »kostelsko« gradivo. Kostelski slovar, ki ga je po letih mirovanja obudila občina Kostel, je izšel posthumno leta 2015 na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.

5 Čabranško narečje je poimenovano po reki Čabranki. Bolj znan izraz *čabranski* ni primeren, saj je izpeljan iz leksema *Čabranec*, tj. prebivalec mesta Čabar, za obravnavane krajevne govore na širšem območju pa takšno poimenovanje ne bi bilo zadostno (Gostenčnik 2018: 44).

6 To ne velja za vse kostelske govore, odraza za stalno dolgi jat in kratki akutirani jat v nezadnjem besednem zlogu v krajevnem govoru Banje Loke namreč ne sovpadeta (Gostenčnik 2014: 345–346).

2.1 Fonološki opis govora Vasi

2.1.1 Inventar

2.1.1.1 Vokalizem

Dolgi naglašeni

<i>i:</i>	<i>é:</i>	<i>e:</i>	<i>e:</i>	<i>o:</i>	<i>u:</i>
			<i>o:</i>		
			<i>a:</i>		

Kratki naglašeni

<i>i</i>	<i>é</i>	<i>e</i>	<i>o</i>	<i>u</i>
		<i>e</i>	<i>o</i>	
		<i>a</i>		

Kratki nenaglašeni

<i>i</i>	<i>ü</i>	<i>u</i>
		<i>ó</i>
	<i>e</i>	<i>o</i>
	<i>é</i>	<i>o</i>
	<i>a</i>	<i>ü</i> <i>í</i>

2.1.1.2 Konzonantizem

Zvočniki

<i>v</i>	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>m</i>
<i>u</i>			<i>n</i>
<i>j</i>	<i>í</i>		<i>ń</i>

Nezvočniki

<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>
<i>t</i>	<i>d</i>	
<i>c</i>	<i>s</i>	<i>z</i>
<i>č</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>

2.1.1.3 Prozodija

Fonološko sta relevantna mesto naglasa in kvantiteta. Govor pozna kvantitetne opozicije v naglašanih zlogih. Inventar prozodemov vsebuje dva naglasa ('V:, 'V) ter nenaglašeno kračino (V).

2.1.2 Distribucija

2.1.2.1 Vokalizem

Dolgi vokali lahko nastopajo samo pod naglasom.

Kratki vokali nastopajo pretežno v zadnjem oz. edinem zlogu, v nezadnjem zlogu vedno le kot posledica mlajšega naglasnega umika z zadnjega zloga.

Fonem *u* ni mogoč v vzglasju zaradi protetičnega *v*, ki nastopa pred njim.

2.1.2.2 Konzonantizem

Zvočniki

Zvočnik /v/ v izglasju in pred nezvenečimi nezvočniki ni mogoč, ker se tu premenjuje s fonemom *f* (*'kərf*, *'o:fca*).

Nezvočniki

Zveneči nezvočniki se pred nezvenečimi nezvočniki in v položaju pred pavzo premenjujejo v nezveneče nezvočnike (*'otkót*, *'golup*, *'noš*, Rmn. *'sus* 'solza').

2.1.2.3 Prozodija

Naglas ne nastopa na zadnjem zlogu v večzložnicah. Dolgi vokali so vedno naglašeni, kratki pa bodisi naglašeni ali nenaglašeni. Ponaglasnih dolžin ni.

2.1.3 Izvor

2.1.3.1 Vokalizem

Dolgi naglašeni samoglasniki

issln.	gradivo
<i>i:</i>	
< *ī	<i>'zi:t</i> , <i>'ži:r</i> , <i>'si:n</i> , <i>'vi:r</i> , <i>š'či:</i> , <i>k'ri:f</i> , <i>g'ri:č</i> , <i>'ni:zak</i> , <i>b'li:zε;</i> <i>'vi:nó</i> , <i>'li:ce</i> , <i>'zi:ma</i> ; <i>b'ri:tva</i> , 1. os. ed. sed. <i>'vi:dŋ</i> , del. na -l ž. (<i>se je</i>) <i>ože'ni:la</i>
< *i-	<i>'ži:to</i> , <i>'ši:lɔ</i> , <i>ko'ri:tó</i> , <i>ko'pi:tó</i> , <i>g'ri:va</i> , <i>'ni:va</i> , <i>'ri:ba</i> , <i>s'li:va</i> , <i>ž'li:ca</i> , <i>li'si:ca</i> , <i>pra'si:ca</i> , <i>nos'ni:ca</i> , <i>'ži:la</i> , <i>'xi:ša</i> , <i>še'ni:ca</i> , <i>se'ki:ra</i> , <i>p'li:tak</i>
< *-i	v zadnjem zaprtem/ edinem zlogu v položaju ob <i>r</i>
< *ĭ-	redko
v izposojenkah	<i>'di:kla</i> <i>b'ri:tuf</i> 'britof 'pokopališče', <i>'ki:kla</i> , <i>ž'ni:dərca</i> 'šivilja', <i>'bi:škup</i> 'škof', <i>'vi:nta</i> vinta 'zavora', <i>ra'ki:ja</i>
<i>é:</i>	
< *ē	<i>'mē:x</i> ~ <i>'mε:x</i> , <i>s'né:k</i> , <i>b'rē:k</i> ~ <i>b'rε:k</i> , <i>s'rē:da</i> , <i>'rē:tka</i> ; <i>'dē:te</i> ; <i>'mē:sac</i> , <i>'vē:tər</i> , 1. os. ed. sed. <i>'dē:lan</i>
< *ĕ-	<i>'sē:me</i> , <i>'sē:ver</i> , <i>b'rē:za</i> , <i>že'lē:zdó</i> ~ <i>že'lε:zdó</i> , (<i>'rē:pa</i>) ~ <i>'rε:pa</i>
< *ĕ-	v položaju ob <i>r</i>
	<i>v'rē:me</i>

	issln.	gradivo	
▶	<i>e:</i>	< *ē	'mē:x ~ 'mē:x, 'čē:p, 'jē:s 'jez', b'rē:k ~ b'rē:k, k'rē:s, prid. m.: s'lē:p, b'lē:t 'bled', s'rē:da, go'sē:nka ~ ko'sē:nka gosenka 'gosenica'; 'lē:šnik, k'lē:šče, 'pē:sak; m'lē:kō, g'nē:zdō, s'vē:ča, s'tē:na, č'rē:da; č'rē:šna
		< *ĕ-	ko'lē:nō, 'lē:to, želē:zdō ~ želē:zdō, 'lē:sa, s't'rē:xa, 'pē:na, m'rē:ža, 'vē:verca, sm'rē:ka, 'rē:pa ~ ('rē:pa), ne'vē:sta, ne'dē:la, p'lē:ša, pos'e'je poseje 'otrobi'
		< *ē	'pē:st, 'pēt, s'pē:ki 'spet'; 'pē:tak, 1. os. ed. sed.: 'vē:žen 'vezati', t'rē:sen, g'rē:n 'iti', 3. os. ed. sed. 'zē:be; 2. os. ed. sed. g'lē:daš
		< *ĕ-	s'rē:ča, Red. te'lē:ta
		< *ē	'lēt, 'mēt, 'pē:č, 'šē:st, Red. i'mē:na
		< *ĕ-	'žē:nix ženin 'ženin', 'zē:le, 'jē:uša, 'žē:nka, s'tē:la, Imn. 'rē:bra, prid. ž. de'bē:la, 'sē:dam, 3. os. ed. sed. 'mē:le 'mleti', del. na -l m.: 'nē:su, s'pē:kō 'speči'
		v izposojenkah	'mē:žnar, *'gē:rōf jerob 'varuh'
	<i>e:6a</i>	< umično naglašena e	'čē:snj, 'žē:lot, 'pē:lēn pelen 'pelin', s'tē:gnō, 'sē:dlu/-ō, 'sē:lō, 'tē:ta, 'sē:stra, 'žē:na, 'dē:bey, ze'lē:nc zelenec 'kuščar'; a tudi redko: č'ē:lō, 1. os. ed. sed. 'nē:sen
		< *ĕ- redko	g'rē:da, 'pē:ta, prid. ž. 'mē:xka, del. na -l m. k'lē:čaŋ 'klečati'
		< *a po asimilaciji ^{6b}	'dē:leč 'daleč'
<i>a:</i>	< *ā	'la:s 'las', k'va:s, 'pa:s, v'ra:t, s'la:p, s'ra:p 'srab', 'ja:k, d'la:n, x'ra:st, 'ja:pnō 'apno', 'ja:rm; t'ra:va, b'ra:da, g'la:va; o'ta:va, v'ra:k, o'pa:lak 'pajek', 'pa:uc, 'za:ic, x'la:pac, s'ta:ri, 1. os. ed. sed. 'da:n 'dati'	
	< *ā-	g'ra:bor, 'ja:vor, 'ka:šl, Red. b'ra:ta, k'ra:va, 'ka:ča, m'la:ka, 'ra:na, s'la:ma, d'la:ka, 'za:ba, 'ja:goda, (s'ta:ra) 'ma:ma	
	< *ā	'va:s, 'da:n, 'ta:st, 'pa:in, 'ta:mijan tamijan 'kadilo'	
	< *ā-	'ma:ša, s'na:xa, 'ta:šča, 3. os. ed. sed. 'pa:xne 'pahniti'	
		v izposojenkah	k'ra:nc], 'ma:ntl 'suknja', k'ra:mpļ 'krepelj', ž'la:xta, š'ra:iat šrajati 'vpiti'
	<i>o:6c</i>	< umično naglašena o	'o:rix, 'o:giñ 'ogenj', 'ko:za, 'ko:sa, 'o:sa, 'no:ga, 'no:žič 'nož', 'bo:žič, 'o:knō, 'ko:toŋ, 'lo:nc, 'o:ča, prid. ž. 'to:pla, 'po:plat 'podplat'; a tudi redko: 'g'uo:ra 'gozd, porasel s smrekami', 'to:rak ~ 'uo:rak
	< *o po umiku novega akuta	'ko:vač	
	< *o redko	'ro:ka	
	v izposojenkah	š'po:rxet 'štedilnik', 'ko:stajñ (Red. 'kosta:ña)	

6a Fonem je v redkih primerih lahko izgovorjen tudi rahlo dvoglasniško kot *ie*.

6b Rigler 1963: 76.

6c Fonem je v redkih primerih lahko izgovorjen tudi rahlo dvoglasniško kot *uo*.

	issln.	gradivo
▶	o:	
	< * <i>ō</i>	'm _o :š, 'z _o :p, 'l _o :k 'log', 'g _o :ska; 'k _o :t, 'r _o :p 'rob', 'r _o :bac, 'p _o :t, prim. 'v _o :žji 'ozek'; 'p _o :pak
	< * <i>ō-</i>	'g _o :ba, 't _o :ča
	< * <i>ō</i>	'n _o :s ~ 'n _o :s, z'v _o :n ~ z'v _o :n, 'r _o :k, 'g _o :t, 'm _o :st, p'l _o :t, se'r _o :bat, 'p _o :h ^{6č} 'polje', 'm _o :rje, s'v _o :ra 'sora', 'k _o :st ~ 'k _o :st, 'o:s, 'm _o :č, 'n _o :č ~ 'n _o :č, 'v _o :sk, prid. m. 'b _o :s, 'l _o :vinca lovnica 'kopica sena'
	< * <i>ō-</i>	'o:sam, x'l _o :ja 'hoja', 'k _o :ra, Rmn. 'n _o :k 'noga', 1. os. ed. sed.: 'n _o :s ^{en} , 'm _o :ren, 2. os. ed. sed.: 'n _o :siš, 'x _o :diš, 1. os. mn. sed. 'k _o :l ^{emo} 'klati', prid. m. 'm _o :k ^{ar} ; 'k _o :ža ~ 'k _o :ža
	v izposojenkah	'o:rl ^e 'orgle', Red. fa'ž ^o :na 'fižol'
ó:	< * <i>ō</i> ^{6d}	'n _o :s ~ 'n _o :s, z'v _o :n ~ z'v _o :n, 'k _o :st ~ 'k _o :st, 'n _o :č ~ 'n _o :č, Ted. 'g _o :ró, s'n _o :či
	< * <i>ō</i> . ^{6e}	'k _o :ža ~ 'k _o :ža, 'd _o :b ^{ar} , 1. os. ed. sed. 'm _o :l ^{en} 'moliti'
u:	< * <i>ū</i>	'v _u :k, 'č _u :n; 'p _u :š 'polž', 1. os. ed. sed. 'k _u :nen 'kleti', 3. os. ed. sed. 't _u :če (ga); 'ž _u :na, prid. ž. 'p _u :na; 's _u :nce
	< * <i>ū-</i>	prid. ž.: 'd _u :ga
	< * <i>ō</i> redko	s't _u :, t'v _u :r ~ t'v _o :r, 'x _u :r 'dihur', Imn. si'n _u :vi
	< * <i>ō-</i> redko	Rmn. 'k _u :h 'konj'
	< * <i>ū-</i> v položaju ob j	v primeru: 'j _u :tro
	v izposojenkah	's _u :rka surka 'bluza', 's _u :štar 'čevljar', 'l _u :st ^{ar}
ü:	< * <i>ü</i>	'v _ü :š, 's _ü :x, g'l _ü :x, prid. m. 'x _ü :t 'hud', 'p _ü :st; k'l _ü :č, p'l _ü :ča; 'v _ü :sta; l _ü :kna, x'r _ü :ška
	< * <i>ü-</i>	k'l _ü :ka, 'm _ü :xa, 'b _ü :kva, 'b _ü :rja, Red. k'r _ü :xa
	v izposojenkah	š'k'r _ü :ta 'krsta', 'b _ü :rkle 'burkle', g'r _ü :ntaš 'gruntar', š't _ü :pa štupa 'poper', f'r _ü :š ^{tek}

Kratki naglašeni samoglasniki

	issln.	gradivo
i	< * <i>-i</i>	v zadnjem zaprtem/edinem zlogu 'nič, 'nit, 'sit, 'rit, 'miš (m.) ^{6f}
	< * <i>i</i>	pod terciarnim naglasom 'imi 'ime'
	< * <i>i</i>	po umiku naglasa z zadnjega prid. m. 'visok
		kratkega zaprtega zloga
	< * <i>ě</i>	'senu ~ 'sinu, Red. 'siga 'vse', 'lipu
	< * <i>ě</i>	po umiku novega akuta 3. os. ed. sed. s'n _i ži 'snežiti'; a tudi 'm _ě x _ü r
	< * <i>u</i>	pod terciarnim naglasom Imn. 'lidi 'ljudje', 'šišit 'sušiti'
	< * <i>u</i>	po umiku novega akuta 1. os. ed. sed. 'pistin 'pustiti', z'gibin 'zgubiti'
	< * <i>e</i>	pod terciarnim naglasom 'vičir 'večer'
		v položaju za v
< * <i>o</i>	po umiku naglasa z zadnjega prid. m. g'libok	
	kratkega zaprtega zloga	

6č Dolžina je posledica akcentske analogije po prepozicionalnih zvezah tipa *na polje* < *nà polē* (Ramovš 1995: 81). Izglasni *-i* daje slutiti, da je končnica *-i* analoškega postanka. Prim. namreč 'p_o:li : Imn. 'lidi 'ljudje' : 'z_e:le.

6d Kot različica k o:

	issln.	gradivo	
▶	<i>e</i>	< *-ù v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	<i>k'rɛx</i> , <i>tɛ</i> 'tu'
		< * <i>u</i> po umiku novega akuta ^{6g}	<i>'žɛpan</i> 'župan'
		< * <i>u</i> po naglasnem umiku	<i>s'tɛdɛnc</i> 'studenc'
		< * <i>e</i> pod terciarnim naglasom ^{6h}	<i>'dɛvit</i> , <i>'dɛsit</i>
		< * <i>e</i> po umiku novega akuta ⁶ⁱ	1. os. ed. sed. <i>'sɛdin</i> 'sedeti'
		< * <i>ɛ</i> pod terciarnim naglasom ^{6j}	Oed. <i>s</i> <i>'pɛstjō</i>
		< * <i>i</i> po umiku naglasa z zadnjega kratkega zaprtega zloga v položaju ob <i>r</i>	prid. m. <i>'šɛrok</i>
		v izposojenkah	<i>g'rɛnt</i> 'kmetija'
	<i>e</i>	< *-è v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	<i>k'met</i>
		< * <i>e</i> pod terciarnim naglasom	<i>'nebu/-o</i> , <i>'peru</i> , Red. <i>'peči</i> , prid. m. <i>'vesij</i> , <i>'dɛvɛt</i> , <i>'dɛsɛt</i>
< * <i>e</i> po umiku novega akuta		1. os. ed. sed. <i>'čɛpin</i> 'čepeti'	
< *-ɛ̇ v zadnjem zaprtem/edinem zlogu		<i>'zet</i>	
< * <i>ɛ</i> pod terciarnim naglasom		<i>'mesu</i>	
< * <i>ɛ</i> po umiku novega akuta		<i>'mesar</i>	
< * <i>ě</i> pod terciarnim naglasom ^{6k}		<i>'senu</i> ~ <i>'sinu</i> , <i>'telu</i> , <i>'testu</i> , Red. <i>s'negā</i>	
		v izposojenkah	<i>'sekrit</i> 'stranišče', <i>xɚ'metiin</i> 'koruza'
<i>a</i>		< *-à v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	<i>b'rat</i> , <i>'fant</i> , <i>'bat</i> , <i>'gat</i> , <i>g'rax</i> , <i>'las</i> 'laz', <i>zd'raf</i>
		< * <i>a</i> pod terciarnim naglasom	<i>'mazinc</i> , <i>m'ravinc</i> , Red.: <i>v'rata</i> , <i>b'radi</i> , <i>g'lavi</i> , <i>'masti</i> , <i>d'lani</i> , <i>p'raxa</i> , Imn. <i>'lasi</i> 'las', <i>s'labu</i> , <i>d'ragu</i> , <i>m'ladu</i> , <i>'laxku</i> , <i>'zakaj</i> , <i>'zato</i>
	< * <i>a</i> po umiku novega akuta	1. os. ed. sed. <i>'sadim</i>	
	< *-ǎ v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	<i>'pas</i> , <i>'daš</i>	
	< umično naglaščenega <i>ǎ</i>	<i>'daska</i> , <i>'magla</i> , <i>s'taza</i> , <i>s'tabló</i> , <i>na</i> 'tašče'; a tudi <i>š'čɛpac</i>	
	< * <i>e</i> po umiku novega akuta	<i>'anaɟst</i>	
		v izposojenkah	<i>'advent</i> , <i>'paček</i> 'prašiček', <i>'fažun</i> 'fižol', <i>'nagljɛ</i> 'nagelj', * <i>'šarkan</i> ^{6l} šarkan 'vihar'
<i>o</i>	< * <i>o</i> pod terciarnim naglasom	<i>'kokuš</i> , Red. <i>'nogi</i>	
	< * <i>o</i> po umiku novega akuta	<i>'komar</i> , <i>'vozač</i> , <i>gos'podar</i> , <i>'lontar</i> 'oltar'	
	< * <i>o</i> pod terciarnim naglasom	Red. <i>'zoba</i>	
<i>o</i>	< *-ò v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	<i>'pɔt</i> , <i>'kojn</i> , <i>'koš</i> , <i>g'rɔp</i> , <i>s'rɔp</i> , <i>s'tou</i> , <i>'vou</i> 'vol', a tudi <i>š'kof</i> , <i>'noš</i> 'črtalo'	
	< * <i>o</i> ^{6m} pod terciarnim naglasom	<i>'gɔlup</i> , <i>'oɔrɔč</i>	
	po umiku novega akuta	<i>'košar</i>	

6e Kot različica k *o*.

6f Primeri, kot so *'bi:k*, verjetno po analogiji po odvisnih sklonih.

6g Kot različica k *i*.

6h Kot različica k *e*.

6i Kot različica k *e*.

6j Kot različica k *e*.

6k Kot različica k *i*.

6l Etimologija nejasna.

6m Kot različica k *o*.

	issln.	gradivo	
u	< *j̄	v zadnjem zaprtem/edinem zlogu	'pux
	< *j̄	po umiku novega akuta	2. os. ed. sed. 'mučiš 'molčati'
	< *ɔ	pod terciarnim naglasom ⁶ⁿ	'gustu 'gostó'
	< *o	pod terciarnim naglasom	'kurin 'koren', 'kulu, 'uku, Imn. 'uči, 'nuči, Red. 'kusti, 'tuplu 'topló', 'mukru 'mokró'
	< *o	po umiku novega akuta	s'mugur smogor 'grča', 1. os. ed. sed.: (se) 'bujin 'bati se', 'tupin 'topiti', k'rupin 'kropiti', 'sulin 'soliti', 3. os. ed. sed.: 'guri 'goreti', z'vuni 'zvoniti', 'kusi 'kositi', 'luvi 'loviti', 'rusi 'rositi'
a	+ r < *f̄		'p̄arst, 'ḡarŋ, 'arš, s'm̄art, 'k̄arf, 'čarf, 'v̄arx
	+ r < *j̄-		'm̄arx̄of mrhov 'suh'
	+ r < *j̄	pod terciarnim naglasom	's̄arci, Red. 'k̄arvi, 'd̄argač 'drugāče'
	+ r < *j̄	po umiku novega akuta	1. os. ed. sed. 't̄arpin 'trpeti', 'v̄artin 'vrteti', 3. os. ed. sed. 'ḡarmi
	+ r < *j̄	po umiku naglasa z zadnjega kratkega zaprtega zloga	'm̄arlič

Položajne različice

	issln.	gradivo
[ü]	< *u v položaju za protetičnim v pod terciarnim naglasom	'vüxu, Imn. 'vüši 'uš'
[r]	< r v položaju med soglasniki	'm̄yz̄lca

Kratki nenaglašeni samoglasniki

	issln.	gradivo	
i	< *i̇		li'si:ca, pri'ja:tel̄ ~ (pri'ja:tu)
	< *i̇i	po umiku novega akuta	1. os. ed. sed. 'gurin 'goreti', 't̄arpin, del. na -l m. 'sadiu, k'rupiu 'kropiti', 3. os. ed. sed.: s'niži, z'vuni
	< *e	po terciarnem umiku	'd̄esit
	< *-e	po terciarnem umiku	'imi 'ime'; v končnici Red./I/Tmn. ž.: 'buxi 'bolha', 'suzi 'solza', g'lavi, 'nogi, 'kosi
	< *e	po terciarnem umiku	'vičir, prid. m. 'vesiu
		po terciarnem umiku v končaju *-je	Imn. m. 'lidi 'ljudje'
	< *ě	po terciarnem umiku	'vavik (< *vb v̄ěkb) 'vedno'
	< *i̇ě		v primerih, kot so: 'o:rix, č'lo:vik; ^{6o} 'venix ^{6p} 'zunaj'
< *u̇		2. os. ed. sed. ki'pü:ješ, del. na -l ž. pi's'ti:la 'pustiti'	

⁶ⁿ Kot različica k ɔ.

^{6o} Red. člo'v̄e:ka.

^{6p} Furlan v Bezlaj IV: 332.

	issln.	gradivo
ę	< *Ųi	2. os. ed. sed.: 'nɔ:sɛʂ, 'vi:dɛʂ
	< *-i	Omn.: z <i>no'ga:mę, s'na:mę</i> , 3. os. ed. sed. 'vi:dę, 'nɔ:sę, (<i>kokoš se</i>) <i>s'kü:bę</i> , 2. os. vel.: <i>ne 'ku:nę 'kleti', 'pęidę 'iti</i> , 'gɔ:rę 'gori', 'dó:lę 'doli'
	< *-i/-*ě	v končnici D/Med.: 'sje:stre, 'zje:nę, 'materę, na v'ra:tę, 'nę:bę 'nebo'
	< *iŲ v položaju pred r	<i>sę'ró:ta</i>
	< *-u	<i>b'li:zę, Ded. 'nje:mę</i>
e	< *ęŲ	<i>gre'di:ca</i> , del. na -l ž. <i>kle'ča:la</i>
	< *-ę	<i>ž'rę:be, 'te:le, 'sę:me, 'dę:te</i> ; v končnici Red./ITmn. ž.: 'ko:ze
	< *ęŲ	<i>sre'di:nc, se'ki:ra</i> , Red. <i>de'tę:ta</i>
	< *Ųě	<i>'sɔ:set, 'vi:det</i>
	< *ęŲ	<i>še'ni:ca, ne'vę:sta</i>
	< *Ųe	1. os. ed. sed.: 'ku:nen 'kleti', 'na:iden 'najti', 2. os. ed. sed. 'za:męš 'vzeti', 1. os. mn. sed. 'nie:semo
	< *-e	'zę:le, <i>po'ri:sęe</i> 'toporišče', 3. os. ed. sed.: 'zę:be, 'nje:se, 2. os. mn. vel. 'neste
	< *Ųu	<i>pot 'pa:zdexom</i>
a	< *aŲ	<i>ma'li:na</i>
	< *Ųa	<i>'dę:lat</i>
	< *-a	<i>s'ta:ra 'ma:ma, 'ža:ba, 'ja:goda</i>
	< ə v priponah *-əc, *-ək	<i>x'la:pac, š'čępac; 'pi:pak</i> pipek 'pipek', 'pę:sak, 'ja:rak, 'pę:tak, 'to:rak ~ 'tʷo:rak, prid. m. <i>p'li:tak</i> ; a tudi: <i>mar'ti:nček, s'mərček</i> 'smrekov storž', <i>mi'zo:uček</i> 'mozolj'
	< *oŲ	<i>po'ri:sęe</i> 'toporišče', <i>sto'pa:ló, mož'ga:ni</i> , Imn. <i>ko'lę:nke</i> kolenka 'dolga ženska nogavica', <i>pova'ti:ca</i> povatica 'potica'
o	< *Ųo	<i>'ja:goda, m'ra:mor</i> mramor 'bramor'
	< *oŲ	<i>g'o'sę:nka ~ ko'sę:nka</i> gosenska 'gosenica'
	< *Ųo	<i>'zę:lot</i>
o	< *o po umiku naglasa z zadnjega kratkega zaprtega zloga	v primeru: prid. m. <i>g'libok</i>
ó	< *-o	<i>'gərló, sto'pa:ló, ob'la:čnó</i>
	< *-o	Ted. 'nogó, 'zē:nó
u	< *-o po terciarnem umiku	v končnici Oed.: <i>s 'manu, s 'kustju</i>
	< *-o po terciarnem umiku	<i>'nebu/-o, 'peru, 'telu, 'kulu, 'uku, 'viuxu, 'tuplu</i> 'topló', 'mukru 'mokró', 'gustu 'gostó', <i>d'ragu</i>
	< *l	<i>'ja:buka</i> , del. na -l ž. <i>mu'ča:la</i> 'molčati'
	< *-il/-əl v del. -l m. sp. ed.	<i>'tu:ku</i> 'tolči', <i>'rę:ku, 'pɔžru, 'mo:gu, 'nę:su</i> 'nesti', 'na:šu 'najti', 'vi:du, 'təpnu 'trpeti', 'ži:vu 'živeti', (<i>se je</i>) <i>o'zē:nu, 'pü:stu</i> 'pustiti', 'nʷo:su, 'paxnu 'pahniti', 'lo:vu
ü	< *u po umiku dolgega akuta	<i>'mëxür</i>
	v izposojenkah	<i>š'tacün</i> 'trgovina'

	issln.	gradivo
l	< v priponi *-al	'ka:šl, k'ra:nc[, 'ma:n['suknja', k'ra:mp['krempej'
	< l po onemitvi ponaglasnega i za soglasnikom	'dɛ:k[ca, 'mʲz[ca 'mrzlica', k'rü:g[ca 'bezgavka'
p	< v priponi *-ən	'čɛ:sn̩, prid. m. 'ži:učn̩, 'tɛ:d̩n̩, ni'be:d̩n̩ 'nihče'
	< n po onemitvi ponaglasnega i za soglasnikom	'bü:čn̩ca 'peška v buči'
	< n v položaju med soglasnikoma, v izposojenkah	'ta:užn̩t
	< -m po onemitvi ponaglasnega i ob njem (-im)	1. os. ed. sed. 'vi:d̩n̩
	< -m v položaju za soglasnikom, v izposojenkah	reuma'ti:zn̩

Položajne različice

	issln.	gradivo
[r]	< r v vzglasju v položaju pred soglasnikom	ʁdɛ'či:ca

Onemitev samoglasnikov

Ŧə	v priponi *-əc v položaju med soglasnikoma	'mazinc, sre'di:nc, ka'za:lc, s'tɛdenc 'studenc', ze'le:nc zelenec 'kuščar', 'sɔuc *solec 'babje pšeno'
Ŧɛ	v priponi *-ɛc	'za:jc
Ŧi	v priponi *-ica	'vɛ:verca, 'vü:šn̩ca 'ustnica', 'dɛ:k[ca, 'mʲz[ca 'mrzlica', Imn. š'ma:r̩ncɛ; a tudi Imn. s'vɛ:čice svečica 'vžigalica'

2.1.3.2 Konzonantizem

Soglasniki so nastali iz enakih izhodiščnih splošnoslovenskih soglasnikov, poleg tega pa še:

	izvor	gradivo
f	< *v pred nezvenečimi nezvočniki in v izglasju	'ɔfca, Imn. 'da:fki, 'pa:lofčina, 'ci:rkuf, 'kɔrf, prid. m.: zd'raf, k'ri:f, Rmn.: o'rɛ:xof, 'si:nóf, (po preglasu) s'ta:ršɛf
	< *x v položaju pred *t	'noft, za'noftanca;
v	< kot proteza pred *u-	'vü:zda 'uzda', 'vü:sta, 'vü:na 'ujna', 'vüxu
u	< *-l < skupina *dl/*tl	del. na -l m.: 'jɔu 'jesti', 'paɯ, 'pasti', c'vaɯ 'cvesti'
	v del. na -l m. sp. ed.	'zɛ:ɯ 'vzeti', k'lɛ:ɯ, 'iskau, 'dɛ:lau
j	< kot proteza pred *a-	'ja:pnɔ 'apno'
	< *ñ kot [i] + n za samoglasnikom	lo'baɲa, 'kojñ
l	< *l̥ za soglasnikom	k'lü:č, p'lü:ča
	< *l < skupina *dl/*tl	del. na -l ž.: 'pa:la 'pasti', sp're:la 'spresti', 'jɛ:la 'jesti', c'vala 'cvesti'
l̥	< *l̥ za samoglasnikom	s'tɛ:l̥a, ne'dɛ:l̥a, 'pɔ:l̥i, 'valɛ 'takoj'; o'pa:l̥ak 'pajek' 6r
	< -lj- < *-lbj-	'zɛ:l̥ɛ, 'vɔ:gale 'ogljɛ'

6r Gradivo priča o predhodniku sln. *opalék (Metka Furlan, pisno, in Ramovš 1924: 169), prim. tudi gradivo v Gostenčnik 2018: 142–143.

	izvor	gradivo
n	< *-m	1. os ed. sed.: <i>'tę:šen</i> 'tesati', <i>'da:n</i> 'dati', <i>'dę:lan</i> , <i>'vę:n</i> 'vedeti', <i>g'rę:m</i> 'iti', <i>'ku:nen</i> 'kleti', <i>'na:iden</i> 'najti', Dmn.: <i>si'nu:vón</i> , <i>'nan</i> 'mi', Mmn. <i>pər</i> 'e:nin, 'tan 'tam'
ń	< *ń v vzglasju	<i>'ńi:va</i> , Oed. <i>š</i> <i>'ńi:n</i>
	< *ń za soglasnikom	<i>č'rę:šńa</i> , <i>og'ńi:šče</i> ; a tudi <i>'lū:kna</i>
	< *ń za samoglasnikom v izglasju	<i>'o:giń</i> , <i>s'kędęń</i>
	< *ń < *-nbj-	<i>'ka:mańe</i> , <i>z'na:mańe</i> , * <i>'vu:sańe</i> ^{6s} 'usnje', a tudi: <i>sa'ti:ne</i> satinje 'satovje'
š	< *z v predložni zvezi v položaju pred ń:	Oed: <i>š</i> <i>ńo:</i> , <i>š</i> <i>'ńi:mi</i>

Izguba soglasnikov

vd- → *d-* *do'vi:ca* 'vdova'
vn- → *n-* *'nu:k* 'vnuk'
vs- → *s-* Red. *'siga* 'vse'
vz- → *z-* 2. os. ed. sed. *'za:meš*
pš- → *š-* *še'ni:ca*
stn → *sn* *'vū:šńca* 'ustnica'

Asimilacija

čb → *žb* *ž'bę:la* 'čebela', *ž'bū:la* 'čebula'
xč → *šč* *š'či:*
xt → *ft* *'ńoft*
tj → *cj* *c'ja* 'tja'
t → *k* *s'pę:ki* 'spet'⁷
dl → *l* del. na -l ž.: *ję:la* 'jesti', *'pa:la* 'pasti'
s-š → *š-š* *'šišit* 'sušiti'

Diferenciacija

tn → *kn* *k'na:ló*
tl → *kl* *k'la* 'tla'
ym- → *xm-* del. na -l m.: *x'moų* 'umiti', *xm'rų* 'umreti'
ub- → *xb-* del. na -l m.: *x'bų* 'ubiti'

2.1.3.3 Prozodija

Govor pozna vse splošnoslovenske naglasne spremembe, od nesplošnoslovenskih pa naslednje: t. i. umik na prednaglasno kračino (*'ko:za*, *s'tę:gnó*), umik na prednaglasno nadkračino (*'magla*, *s'taza*), terciarni umik cirkumfleksa (*'imi* 'ime', *'lidi* 'ljudje', Red. *'peči*, *'vesių* 'vesel'), umik dolgega akuta z zadnjega zaprtega zloga na predhodni (dolgi ali kratki) zlog (*'komar*, 1. os. ed. sed. *'sędin* 'sedeti') in umik naglasa s zadnjega kratkega zaprtega zloga na predhodni zlog (*g'libok* 'globok', *'visok*).

^{6s} Novejše *'kọ:ža*.

⁷ Izglasni *t* preide v *k* v leksemu *spet*, in sicer gre za prehod *t* → *k* pred *i*, tj. otrditev sekundarno palataliziranega *t* pred prednjim samoglasnikom (Metka Furlan, ustno). O tem redkem pojavu piše že Ramovš (1924: 227) pri predlogu *proti* > *proki*, kjer je prehod intepretiran kot *t* > *t'* > *k* > *k'*. Prehod je znan tudi govorom v smeri proti zahodu, vse do Gerova (Gostenčnik 2018: 150).

3 MORFOLOGIJA

3.1 Samostalnik⁸

3.1.1 Moška sklanjatev

Nabor končnic

	ednina	množina
I	- <i>∅</i>	-i/- <i>∅</i> .vi ~ - <i>u</i> .vi
R	- <i>a</i>	- <i>of</i> ~ - <i>ó</i> f ~ - <i>uf</i> ~ - <i>ef</i> /-i/- <i>∅</i>
D	- <i>i</i>	- <i>on</i> /- <i>em</i> /- <i>im</i>
T	= R/I	-(<i>j</i>) <i>é</i>
M	-i/- <i>ę</i>	- <i>ix</i>
O	- <i>on</i> ~ - <i>em</i> ^{8a}	-i/- <i>mi</i>

Gradivo: **brat** – Ied. *b'rat*, R/Ted. *b'ra:ta*, D/Med. *b'ra:ti*, Ied. z *b'ra:ton*, Imn. *b'ra:ti*, Rmn. *b'ra:tof*, Tmn. *b'ra:tjě*, Mmn. *pər b'ra:tix*, Omn. z *b'ra:ti*; **miš** – Ied. '*miš*, Red. '*mi:ša*; **pes** – Ied. '*pas*, Red. '*pasa*, Ded. '*pasi*, Oed. s '*pason*, Imn. '*pasi*, Rmn. '*pasóf*; **konj** – Ied. '*ko:ǰń*, Red. '*ko:ǰna*, Ded. '*ko:ǰni*, Oed. s '*ko:ǰnem*, Idv. '*ko:ǰna*, Imn. '*ko:ǰni*, Rmn. '*ku:ǰń*, Dmn. '*ko:ǰnem*, Mmn. '*ko:ǰnix*, Omn. s '*ko:ǰni*; **lonec** – Ied. '*lo:nc*, Imn. '*lo:nci*, Rmn. '*lo:ncef*; **sin** – Ied. '*si:n*, Red. '*si:na*, Ded. '*si:ni*, Oed. '*si:nom*, Imn. *si'nu:vi*, Rmn. '*si:nóf*, Dmn. *si'nu:vón*, Mmn. *si'nō:vix*; **cep** – Ied. '*čę:p*, Imn. *ce'pō:vi*; **las** – Ied. '*la:s*, Red. '*lasa*, Imn. '*lasi*, Mmn. v '*lasix*; **vrat** – Ied. *v'rat*, Red. *v'rata*, Med. na *v'ra:tę*; **nos** – Ied. '*nō:s*, Red. '*nosa*; **noht** – Ied. '*noft*, Imn. '*nofti*, Rmn. '*noftuf*; **zob** – Ied. '*zō:p*, Red. '*zoba*, Imn. '*zubi*, Mmn. po '*zubix*; **dan** – Ied. '*da:n*, Red. '*da:na*, Imn. '*da:ni*, Rmn. '*da:nóf*; **jezik** – Ied. '*je:zik*, Red. '*je:zi:ka*; **ljudje** – Imn. '*lidi*, Rmn. '*lidi*, Dmn. '*lidim*, Omn. z '*lidmi*.

3.1.2 Srednja sklanjatev

Nabor končnic

	ednina	množina
I	- <i>ó</i> /- <i>o</i> /- <i>u</i> // <i>-e</i> /- <i>ě</i>	- <i>a</i>
R	- <i>a</i>	- <i>∅</i>
D	- <i>ę</i>	/
T	= R/I	= I
M	- <i>ę</i>	- <i>ix</i>
O	/	-i/- <i>mi</i>

⁸ Izhajam iz tistih produktivnih praslovanskih sklanjatvenih vzorcev, ki so bili produktivni tudi z vidika internega slovenskega razvoja, to so moška in srednja *o*/-*ǰo*-sklanjatev, ženska *a*/-*ǰa*- in *i*-sklanjatev.

^{8a} Primeri z izglasnim *-m* namesto pričakovanega *-n* so nedvomno rezultat knjižnega vpliva.

Gradivo: **okno** – Ied. 'o:knò, Imn. 'o:kna, Mmn. na 'o:knix; **čelo** – Ied. 'č̣e:lò, Med. na 'č̣e:ḷę; **rebro** – Ied. 'rebru, Imn. 'ṛe:bra; **jajce** – Ied. 'j̣e:ȣe, Red. 'j̣e:ȣca; **gnezdo** – Ied. g'ṇe:zdò, Imn. g'ṇe:zda, Rmn. g'ṇe:st, Mmn. na g'ṇe:zdix; **srce** – Ied. 'ṣaṛc̣e; **usta** – Imn. 'ṿü:sta, Mmn. va 'ṿü:stix, Omn. z 'ṿü:sti; **tla** – Imn. k'la, Tmn. 'na: kla, Mmn. 'na klix; **seme** – Ied. 'ṣe:me, Red. 'ṣe:mena; **teme** – Ied. 'ṭe:me, Med. na 'ṭe:meng; **vreme** – Ied. v'ṛe:me, Red. vre'ṃe:na; **dete** – Ied. 'ḍe:te, Red. de'ṭe:ta, Imn. 'ḍe:ca; **tele** – Ied. 'ṭe:le, Red. te'ḷe:ta; **črevo** – Imn. č'ṛe:va; **drvo** – Ied. 'ḍarvò, Red. 'ḍarva; **kolo** 'kolo' – Ied. 'kulu, Imn. 'ku:la, Rmn. 'ku:l; 'voz' – Imn. 'ku:la, Rmn. 'ku:y, Mmn. na 'ku:lix, Omn. s 'ku:li; **oko** – Ied. 'uku, Imn. 'uči, Rmn. 'uči, Mmn. va 'učix, Omn. z 'učmi; **uho** – Ied. 'ṿüxu, Red. 'ṿüxa, Imn. 'ṿü:xa, Mmn. 'ṿü:xix.

3.1.3 Ženska a-sklanjatev

Nabor končnic

	ednina	množina
I	-a	-e/-i
R	-e/-i	-∅
D	-ę/-i	-an
T	-ò (-u)	= I
M	-ę/-i	-ax
O	-o/-ò	-ame

Gradivo: **slama** – Ied. s'la:ma, Red. s'la:me, Ded. s'la:mi, Ted. s'la:mò, Oed. s'la:mò; **hiša** – Ied. 'xi:ša, Ted. 'xi:šò, Med. va 'xi:ši; **žena** – Ied. 'že:na, Red. 'že:ne, Ded. 'že:ni, Ted. 'že:nò, Imn. 'že:ne, Rmn. 'že:n, Dmn. 'že:nan, Mmn. p̣ər 'že:nax, Omn. z že'na:mę; **koza** – Ied. 'ko:za, Red. 'ko:ze, Imn. 'ko:ze; **kosa** – Ied. 'ko:sa, Red. 'kosi, Ted. 'kosò, Imn. 'kosi, Rmn. 'ko:s; **ovca** – Ied. 'ọfca, Red. 'ọfci, Imn. 'ọfci, Rmn. 'ọ:vac; **noga** – Ied. 'no:ga, Red. 'nogi, Ded. 'no:gę, Ted. 'nogò, Med. na 'no:gi, Oed. z 'nogò, Imn. 'nogi, Rmn. 'no:k ~ 'nu:k, Dmn. 'nogi, Mmn. na 'no:gax, Omn. na'ga:mę; **gora** 'smrekov gozd' – Ied. 'g̣o:ra, Ted. u 'gò:rò; **roka** – Ied. 'ro:ka, Red. 'roki, Ted. 'rokò, Med. na 'ro:kę, Oed. z 'rokò, I/Tmn. 'roki, Rmn. 'ru:k, Mmn. na 'ro:kax, Omn. z ro'ka:mę; **duša** – Ied. 'ḍü:ša, Imn. 'ḍü:še; **bolha** – Ied. 'buxa, Red. 'buxi; **brada** – Ied. b'ra:da, Red. b'radi, Ded. na b'ra:dę, Ted. b'radò/(-u), Oed. z b'radò.

3.1.4 Ženska *i*-sklanjatev

Nabor končnic

	ednina	množina
I	- <i>θ</i>	- <i>i</i>
R	- <i>i</i>	- <i>i</i>
D	- <i>i</i>	- <i>an</i>
T	= I	= I
M	- <i>i</i>	- <i>ix</i>
O	- <i>jō/-u</i>	- <i>mi</i>

Gradivo: **kost** – Ied. *'kó:st*, Red. *'kusti*, Oed. *s 'kɔstjô/-u*, Imn. *'kusti*, Rmn. *'kusti*, Mmn. *va 'kustix*, Omn. *s 'kustmi*; **noč** – Ied. *'nó:č*, Imn. *'nuči*, Mmn. *'nučix*; **peč** – Ied. *'pɛ:č*, Red. *'pɛči*, Med. *na 'pɛ:či*, Oed. *za 'pɛčjô*; **pest** – Ied. *'pɛ:st*, Oed. *s 'pestjô*; **dlan** – Ied. *d'la:n*, Red. *d'lani*; **kri** – Ied. *'kɔrf*, Red. *'kɔrvi*, Oed. *s 'kɔrvjô/-u*; **hči⁹** – Ied. *š'či:*, Red. *š'čɛ:re*, Ded. *š'čɛ:ri*, Ted. *š'čɛ:r*, Oed. *s š'čɛrjô*, Imn. *š'čɛ:ri*, Rmn. *š'čɛ:r*, Dmn. *š'čɛ:ran*, Mmn. *š'čɛ:rix*.

3.2 Glagol

V govoru Vasi je nedoločnik etimološki supin, na primer: *xm'rɛ:t*, *'ɔtpret*, *'çɛ:pat*, *'šɛ:č*, *m'let*, *'zapret*, *'kusit*, *'sišit*, *k'le:pat*, *p'rest*, *t'kat*, *'ža:gat*, *'te:sat*, *'no:set*, *'mo:lt ~ 'mʷo:lt* 'molíti mólím', *'ži:vɛt*, *'dɛ:lat*, *'pa:st*, *'žet*, *s'pa:t*, *s'ja:t*, *'kusit*, *'o:rat*.

Spregatev v sedanjiku gre takole: 1. os. ed. *'nɛ:sen*, 2. os. *'nɛ:seš*, 3. os. *'nɛ:se*, 1. os. mn. *'nɛ:semo*, 2. os. *'nɛ:sešte*, 3. os. *'nɛ:sejô*; 1. os. ed. *'dɛ:lan*, 2. os. *'dɛ:laš*, 3. os. *'dɛ:la*, 1. os. mn. *'dɛ:lamo*, 2. os. *'dɛ:lašte*, 3. os. *'dɛ:laju*; 1. os. ed. *'ži:vɛn*, 2. os. *'ži:vɛš*, 3. os. *'ži:vɛ*, 1. os. mn. *'ži:vɛmo*, 2. os. *'ži:vɛšte*, 3. os. *'ži:vɛjô*; 1. os. ed. *'kusin*, 2. os. *'kusiš*, 3. os. *'kusi*, 1. os. mn. *kɔ'si:mo*, 2. os. *kɔ'si:te*, 3. os. *kɔ'si:jô*. 1. os. ed. *g'rɛ:n*, 2. os. *g'rɛ:š*, 3. os. *g'rɛ*, 1. os. mn. *g'rɛ:mo*, 2. os. *g'rɛ:šte*, 3. os. *g'redô*; 1. os. ed. *'vɛ:n*, 2. os. *'vɛ:š*, 3. os. *'vɛ:*, 1. os. mn. *'vɛ:mo*, 2. os. *'vɛ:šte*, 3. os. *'vɛ:jô*; 1. os. ed. *'ču*, 2. os. *'ɔčš*, 3. os. *'če*, 1. os. mn. *č'mɔ*, 2. os. *č'te*, 3. os. *č'ɛjô*.

Deležnik na *-l* (za tvorbo prihodnjika in preteklih časov): m. *'šɔu* ž. *š'la*, m. *'našu* ž. *'na:šla*, m. *'nɛ:su* ž. *'nɛ:sla*, m. *'sɛ:ku* ž. *'sɛ:kla*, m. *xm'rɔu* ž. *x'mɔrla*, m. *'dɛ:laɥ* ž. *'dɛ:lala*, m. *'ža:gaɥ*, m. *'ži:vu* ž. *ž'vɛ:la*, m. *'kusiɥ* ž. *ku'sila*, m. *'ɔdrô*, m. *'ɔcvrô*, m. *m'rɔɥ*, m. *'pɔžru*, m. *'ɔprou*, m. *'samloɥ*, m. *'sišijɥ*, m. *k'le:paɥ*, m. *'te:sau*, m. *t'kaɥ*.

4 DVOJNIČNI ODRAZI

Govor Vasi v nekaterih svojih odrazih izkazuje dvojničnost (tudi pri istih leksemih). Dvojnični odrazi v govoru Vasi so sistemski, saj je njihova distribucija predvidljiva: prvi odraz v vseh primerih odraža pričakovani, tj. »tipično kostelski«

⁹ Leksem *hči* izkazuje kolebanje, in sicer ima v Red. in Rmn. končnici ženske *a*-sklanjatve.

razvoj, drugi, večinoma manj pogost, pa odraža »tipično čabranškega«, torej takega, kot bi ga pričakovali v govorih severno od Srobotnika ob Kolpi in severno od Delnic.

Najbolj verjetno je, da je dvojničnim odrazom botroval »neidealni« informator oz., kot piše Logar na prvi strani svojega rokopisa zapisa za Vas pri Kostelu iz leta 1957: »Rački¹⁰ izgovarja $\bar{e} < \check{e}$ ože, kot ga običajno govore v Vasi. Mislim, da zato, ker je bila njegova mati doma iz Osilnice. Navadni refleks \check{e} -ja je torej tu \bar{e} , čeprav tudi \bar{e} ni izključen.« Kasneje je v svojem poročilu s terena (z dne 26. januarja 1957)¹¹ v Vasi – Fari pri Kostelu med drugim podal reflekse vseh vokalov. Za issln. $*\bar{e}/*\check{e}$ - je zapisal dva refleksa, in sicer e : in \acute{e} :. Glede te dvojničnosti pripomni, »da kljub spraševanju ne morem reči, kdaj govore \bar{e} in kdaj \bar{e} «.

Dvojničnost odrazov v zbranem gradivu je nedvoumno izkazana v dolgem vokalizmu, medtem ko je pri delu kratkega nenaglašenege vokalizma nekaj zadržkov. Namreč, pri mestniku/dajalniku ednine moškega, srednjega in ženskega spola ni mogoče zagotovo trditi, ali gre pri teh odrazih za isto izhodišče ali pa morebiti za dva različna izvora.

4.1 Dolgi vokalizem

Odraza za stalno dolgi jat in kratki akutirani jat v nezadnjem besednem zlogu sta e : (več primerov) in \acute{e} :, vendar brez očitne distribucije, na primer: $s'l\acute{e}p$, $s't'r\acute{e}xa$ in $b'r\acute{e}k \sim b'r\acute{e}k$, $'m\acute{e}:sac$, $b'r\acute{e}:za$. Tako tudi odraza za stalno dolgi $o > \acute{o}$: in \acute{o} : (manj pogost in vedno kot dvojnica), na primer: $z'v\acute{o}:n \sim z'v\acute{o}:n$, $'n\acute{o}:\check{c} \sim 'n\acute{o}:\check{c}$.¹² Prim. z gradivom iz Osilnice: $s'n\acute{e}:\check{i}k$, $'s\acute{e}:\check{i}me$, $'nu\check{c}$.

Odraza za umično naglašeni e in o sta monoftonga z redkeje izraženo (šibko) diftongizacijo: $s'te:gn\acute{o}$ in $'\check{c}e:l\acute{o}$; $'ko:za$ in $'g\acute{u}o:ra$ 'gozd, porasel s smrekami', tudi pri istem leksemu: $'to:rak \sim 't\acute{u}o:rak$. Primerjaj z gradivom iz Osilnice: $'\check{z}je:na$, $'k\acute{u}o:sa$. Tako stanje je sicer mogoče interpretirati tudi kot proces izgubljanja diftongizacije znotraj enega jezikovnega sistema in ni nujno dokaz za motnjo v sistemu. Vendar bodo ti odrazi zaradi vseh ostalih indicev razumljeni kot slednje.

4.2 Kratki nenaglašeni vokalizem

4.2.1 Izglasje

4.2.1.1 Izglasni *-i

Izglasni *-i ima dva odraza, in sicer -i in -e, vendar brez očitne distribucije. Na primer: Med. na $'pe:\check{c}i$, $s'ta:r\check{r}i$, Imn. $si'nu:vi$, $\check{s}ti:ri$, $\check{c}lo'v\acute{e}:\check{s}ki$, $pu'no:\check{c}i$, $'du:li$, $'gu:ri$ in $'d\acute{o}:l\acute{e}$, $'g\acute{o}:r\acute{e}$, Omn.: z $no'ga:m\acute{e}$, s $'na:m\acute{e}$, 2. os. ed. vel. $'pej\acute{d}\acute{e}$ 'iti'. Različni

10 Iz zapisa: »Rački Jakob, Logarjev informator, kmet, 60 let, rojen v Stružnici, od 22. leta dalje živi v Vasi št. 6.«

11 Tipkopis hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.

12 O tem že tudi Horvat 1994: 309, vendar njena trditev, da ima Logar v zapisu govora Vasi pri Kostelu »za cfl. o vedno samo refleks \acute{o} «, ne drži, saj je v gradivu najti tudi manj ozko različico.

končnici v teh primerih, kjer imamo nedvoumno opravka z *-i, morda nakazujeta na sobivanje dveh različnih sistemov, kjer gre pri odrazu -*ę* za večjo stopnjo redukcije ali pa gre le za znotrajsistemsko variabilnost.

Etimološki *-i, razvit v izglasnem zlogu po mlajšem umiku, se odraža kot kratki *i*, npr.: Imn. *'kusti, 'nuči*, tudi pri glagolih 3. os. ed. sed.: *'kusi* 'kositi', *z'vuni* 'zvoniti', *'rusi* 'rositi'. V kostelskih govorih Delača in Banje Loke na tem mestu najdemo sicer enak odraz, vendar še s ponaglasno dolžino: Imn. *'učī*: 'oko', 3. os. ed. sed. *k'leči*: 'klečati', *'rōsi*: 'rositi' (Delač), Red. *'suli*: 'sol', *'kōsti*: Imn. *'učī*: 'oko', 3. os. ed. sed. *'leži*: 'ležati' (Banja Loka).

4.2.1.2 Mestnik in dajalnik ednine samostalnikov psl. (i)o-skl. in (i)a-skl.

V mestniku ednine (posplošeno tudi na dajalnik ednine) samostalnikov moškega, srednjega in ženskega spola prav tako nastopata dvojnični končnici, in sicer -*ę* in -*i*: *'sje:streę, 'žje:nę, 'materę, na v'ra:tę, 'ne:bę* 'nebo' in *b'ra:ti, 'si:ni, na x'ri:bi, 'ko:īni, s'la:mi, 'ze:ni, na 'no:gi*.¹³

Tu je slika malo manj jasna. Različni končnici bodisi pričata o različnih sistemskih lastnostih (torej -*ę*, -*i* < *-i) bodisi izkazujeta dve različni izhodišči. Prva končnica -*ę* je namreč lahko odraz organske končnice *-i (< Med. *-i psl. *io-* oz. *ia-*skl.), medtem ko je končnica -*i* lahko tudi fonetični naslednik *-*ǣ*¹⁴ (< Med. *-*ě* psl. *o-*skl.). Za govor Vasi se namreč predvideva sovpad oz. enaki odrazi za nenaglašeni izglasni *-i in *-*ǣ*, to je zlitje kratkega *-*ǣ* z etimološkim *-i, s čimer se ta govor umešča med velik del, predvsem osrednjih, slovenskih narečij (Logar 1996: 321).

Tretja možnost razlage je analoška, in sicer da je končnica -*i* sèm vpeljana po analogiji po terciarno naglašeni samostalnikih, kot je Ded. *'ofci* 'ovca'. Tako analogijo najdemo v imenovalniku množine samostalnikov moškega spola v čabranškem govoru Babnega Polja: *at'ruo:ci* 'otrok' in *'naxti* 'noht' (Gostenčnik 2018: 184). Nedvoumnega zaključka tako ne morem podati.

4.2.2 Ponaglasni zaprti zlog

4.2.2.1 Ponaglasna *i in *ǣ

Ponaglasni *i ima dva odraza, to sta *i* in *ę*, in sicer brez očitne distribucije. Na primer *'že:nix* ženin 'ženin', *'le:šnik*, 2. os. ed. sed.: *'no:siš, 'xo:diš* in 1. os. ed. sed.: *'mó:lęn* 'molíti mólim', *'no:sęn*, 2. os. ed. sed. *'no:sęš*, 1. os. mn. sed. *'vi:dęmo*.

Pri samostalnikih se v primerih, kot sta Mmn. m.: *b'ra:tix, si'no:vix*, ne da zagotovo trditi, ali je izhodišče *-*ǣx* ali *-*ix*. Iz gradiva je očitno le, da se naglašeni kratki jat, sodeč po primerih, kot so *'so:set* in *'vi:det*, (tudi sekundarni jat) Red. *'dø:brega*, ni nikoli razvijal v smeri proti *i*-ju. Umično naglašena primera, kot sta *'o:rih* (Rmn. *o'rè:xof*) in *č'lo:vik* (Red. *č'lo've:ka*), z odrazom *i*-ja na mestu

¹³ Red. *'nogi* < *-*ę* s kračino, tako da lahko izključimo možnost posplošitve.

¹⁴ Tako pri govoru Delača.

ponaglasnega jata, pa kažeta na drugačen razvoj kratkega jata, ki se je določeno obdobje razvijal pod naglasom in šele po umiku prešel v inventar nenaglašenege vokalizma. Tako je tudi v kostelskih govorih Delača (SLA T282) in Banje Loke (SLA T283) v primerih, kot so: *'só:se*t,¹⁵ *'o:rè*x (Red. *o'rè:xa*), *č'lo:vèk*¹⁶ (Delač) in *'só:se*t, *'o:rè*x, *č'lo:vèk* (Banja Loka).

4.2.2.2 Ponaglasni *ə

Nenaglašeni polglasnik v priponah izkazuje pričakovani (kostelski) *a* in nepričakovani (čabranški) *e*, na primer: *x'la:pa*c, *'ja:ra*k, *'pe:ta*k, *'to:ra*k ~ *'tʷo:ra*k, prid. m. *p'li:ta*k in *mar'ti:nček*, *s'mərček* 'smrekov storž', *mi'zo:uček* 'mozolj'.

5 GOVOR DELAČA (SLA T282)

Krajevni govor Delača ne izkazuje dvojničnih odrazov in je tipični predstavnik kostelskega narečja. Interna posebnost govora je ohranjanje ponaglasnih dolžin v zlogih, kjer je prišlo do mlajših naglasnih umikov.

5.1 Izglasna *-i in *-ě

Govor ohranja ponaglasno vokalno kvaliteto in kvantiteto pri terciarno naglašeni samostalnikih, tako da je razvidna razlika med odrazoma za izglasna *ě in *i – primerjaj: Med. *'róke*: ~ *'ro:kè* 'roka', na *'no:gè* ~ *'nógè*: in Red. *d'lani:*, *'k'vi:*, *'vasi:*, *'peči:*, *'kusti:*,¹⁷ Imn. *'nóči:*, *'kusti:*, Omn. s *'kustmi:*.

Pri korensko naglašeni samostalnikih ta razlika ni očitna, saj je prišlo v nenaglašenem izglasju do sovpada odrazov: Med.: *pr 'nè:bè*, na *'mi:zè*, na *po'tò:kè*, *o'rè:xè* in Imn.: *'lo:ncè*, *kò'kò:šè*, *b'ra:tè* (~ *b'ra:tja*), *'ko:nè*, Omn. s *si'nò:vè*, *'du:lè*, *'gò:rè*, 2. os. vel.: *'bò:dè* 'biti', *'pejdè* 'iti'.

Krajevni govor Delača tako ne izkazuje sovpada nenaglašeni izglasni *-i in *-ě, vendar je to očitno zgolj pri ponaglasni odrazih pri terciarno naglašeni primerih, v ostalih primerih sta odraza izhodiščni končnici navidezno sovpadla. Z razlikovanjem med izglasnima odrazoma se tako govor Delača povezuje z nekaterimi (slovenskimi) belokranjskimi govori, za katere že Ramovš (1952: 57) in kasneje tudi Logar (1996: 321) predvidevata izvor končnice za D/M ednine samostalnikov iz *-ě.

5.2 Ponaglasna *i in *ě

Ponaglasna *i in *ě imata enaka odraza, in sicer najdemo odraz *i v primerih, kot so: *'lè:šněk*, *g'ra:bèt*, 1. os. ed. sed.: *xò:dèn*, 1. os. mn. sed. *'nò:sémò*, del. na *-l ž. c'vi:lèla*; odraz *ě pa v primerih, kot so: Dmn. *'kostè:n*, *'pestè:n*, Mmn. *si'nò:vèx*,

15 Odgovor, kot je zapisan v rokopisni zbirki SLA pod V730, pri odgovoru na V184 pa je zapisana oblika *'só:sèt*.

16 Odraz za nenaglašeni polglasnik v priponah je *a*: *'pe:ta*k, *'pə:pak* (Delač in Banja Loka).

17 V primerjavi z Red.: *'nógè:*, *'zi:me* ~ *'zi:mè:*, *'se:stre* ~ *'sestrè:*, *'že:ne* ~ *'žene:* (< *-ě).

'da:nɛx, 'lo:ncɛx, 'zobɛ:x, 'pestɛ:x. Namreč, primeri s terciarnim premikom nakazujejo izvor iz jata, saj bi bilo zaradi nizke stopnje redukcije, ki jo govor izkazuje, po umiku naglasa težko pričakovati razvoj iz *ī > ě:.

6 SKLEP

Govor Vasi (SLA T416) opredeljujejo v prvi vrsti fonetične lastnosti kostelskega narečja, vendar pa je iz samega fonološkega opisa razvidno, da je znotraj dolgega in kratkega vokalizma precej dvojničnih odrazov, ki so sistemski, saj so okolja, v katerih se pojavljajo, predvidljiva. Tine Logar je imel za govor Vasi dva različna informatorja, od katerih je bil eden iz Stružnice, njegova mati pa iz Osilnice, torej z območja čabranškega narečja. Tako je bil razlog za navidezno motnjo v sistemu, to je dvojničnim odrazom, najverjetneje zgolj neidealni informator.

LITERATURA IN VIRI

- Bezljaj 2005** = France Bezljaj (– Marko Snoj – Metka Furlan), *Etimološki slovar slovenskega jezika* 4: Š–Ž, Ljubljana: SAZU, Založba ZRC, 2005.
- Gregorič 1983** = Jože Gregorič, Delač [SLA T282, zapis po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas, listkovno gradivo; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Gregorič 2015** = Jože Gregorič, *Kostelski slovar*, ur. Sonja Horvat – Ivanka Šircelj-Žnidaršič – Peter Weiss, Ljubljana: Založba ZRC, 2015, tudi www.fran.si (16. 12. 2019).
- Gostenčnik 2014** = Januška Gostenčnik, Govor kraja Banja Loka (SLA T283) (po gradivu za SLA), *Annales: series historia et sociologia* 24.2 (2014), 343–355.
- Gostenčnik 2018** = Januška Gostenčnik, *Krajevni govori ob Čabranki in zgornji Kolpi*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018.
- Horvat 1994** = Sonja Horvat, Nekaj naglasnih in fonoloških značilnosti slovenskega kostelskega govora, *Slavistična revija* 42.2–3 (1994), 305–312.
- Logar 1957** = Tine Logar, Vas pri Kostelu [SLA T416, zapis po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas, rokopis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Logar 1996** = Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen Kenda-Jež, Ljubljana: ZRC SAZU, 1996.
- Ramovš 1924** = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzonantizem*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.
- Ramovš 1952** = Fran Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- Rigler 1963** = Jakob Rigler, *Južnonotranjski govori: akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom*, Ljubljana: SAZU, 1963.
- SLA 1** = Jožica Škofic idr., *Slovenski lingvistični atlas 1: človek (telo, bolezni, družina) 1: atlas*, ur. Jožica Škofic, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Jezikovni atlasi); 2: *komentarji*, ur. Jožica Škofic, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011 (Jezikovni atlasi), 2011.
- SLA 2** = Jožica Škofic idr., *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija 1: atlas*, ur. Jožica Škofic – Mojca Horvat – Karmen Kenda-Jež, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016 (Jezikovni atlasi); 2: *komentarji*, ur. Jožica Škofic – Matej Šekli, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016 (Jezikovni atlasi).

Štampfl - Glavič 1983 = Milojka Štampfl - Glavič, Banja Loka (SLA T283), zapis po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas, rokopis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

SUMMARY

The Kostel Local Dialect of Vas: SLA Data Point 416

This article presents the local dialect of Vas (Slovenian Linguistic Atlas data point number 416) near Kostel, a part of the Kostel dialect of the Lower Carniolan dialect group. The dialect material, gathered by Tine Logar in 1957, is presented in a form of a phonological description with elements of morphology. A brief comparison with the local dialect of Delač (SLA T282) of the Kostel dialect is made. Occasional double reflexes in the phonological description of the local dialect of Vas are interpreted as a consequence of that one of the Logar's informant was originally from Stružnice and his mother being from Osilnica, a local dialect of the Čabranško (Čabranka) dialect of the Dolenjsko (Lower Carniolan) dialect group. Double reflexes are clearly displayed in the long vowel system, but less clearly in the unstressed short vowel system. Namely, in the locative and dative singular endings of substantives it is not possible to state with certainty whether the reflexes are of the same origin or involve two different origins.